

Dr. sc. Marko BRATKOVIĆ,\*  
izvanredni profesor  
Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu  
[marko.bratkovic@pravo.unizg.hr](mailto:marko.bratkovic@pravo.unizg.hr)

UDK 341.645.2(4)  
342.722  
*Izvorni znanstveni rad*  
Rad stigao: 30. svibnja 2025.  
Rad prihvaćen: 6. lipnja 2025.

Marko IVANDA, mag. iur.\*\*  
[marko.ivanda248@gmail.com](mailto:marko.ivanda248@gmail.com)

## NEPRISTRANOST SUDA: POGLED IZ STRASBOURGA

**Sažetak:** *Nepriistranost suda, kao sastavni dio prava na pravičan postupak iz članka 6. stavka 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, temeljni je preduvjet povjerenja javnosti u pravosuđe. U radu se analizira opsežna praksa Europskog suda za ljudska prava koja razrađuje kriterije za utvrđivanje (ne)pristranosti suda. Koje to okolnosti kod razumnog promatrača mogu pobuditi objektivno opravdanu sumnju u nepriistranost suda? Od obiteljskih i poslovnih veza, preko ekonomskih interesa i dvostrukih uloga u postupku, do kolizije sudbene i zakonodavne (ili savjetodavne) funkcije. Pregledom i kategorizacijom relevantne prakse Suda daje se uvid u razvijene standarde koji mogu poslužiti domaćim sudovima kao praktične smjernice pri odlučivanju o izuzeću.*

**Ključne riječi:** *nepriistranost, Europski sud za ljudska prava, pravičan postupak, izuzeće sudaca, objektivni test, subjektivni test*

### 1. Uvod

Iz prava na pravičan postupak zajamčenog člankom 6. stavkom 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu: Konvencija)<sup>1</sup> proizlazi, između ostalog<sup>2</sup>, da svatko ima pravo da o njegovu slučaju odlučuje neovisan

\* Dr. sc. Marko Bratković, izvanredni profesor na Katedri za građansko procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; [marko.bratkovic@pravo.unizg.hr](mailto:marko.bratkovic@pravo.unizg.hr). ORCID ID: [orcid.org/0000-0003-0893-6682](https://orcid.org/0000-0003-0893-6682).

\*\* Marko Ivanda, mag. iur.; [marko.ivanda248@gmail.com](mailto:marko.ivanda248@gmail.com).  
Rad se sadržajno dijelom oslanja na rad *Pravo na nepristran sud* koji je Marko Ivanda izradio pod mentorstvom Marka Bratkovića i obranio kao svoj diplomski rad na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1. rujna 2023.

<sup>1</sup> Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

<sup>2</sup> O pravu na pravičan postupak u građanskim stvarima v. *amplius* Uzelac, A., *Pravo na pošteno suđenje: opći i građansko-pravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, u: Radačić, I., *Uskladenost hrvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Centar za mirovne studije, 2011., str. 88–125; Harris, D. J. et al., *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2014., str. 370–460; Settem, O. J., *Applications of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings. With Special Emphasis on the Balance Between Procedural Safeguards and Efficiency*, Springer International, 2016., *passim*; Van Dijk, P. et al. (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, <sup>5</sup>2018., str. 497–612.

i nepristran sud. Iako Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: Sud ili Strazburški sud) katkad neovisnost i nepristranost suda razmatra zajedno<sup>3</sup>, neovisnost se suda odnosi na izostanak bilo kakva utjecaja izvršne i zakonodavne vlasti na suđenje u konkretnom predmetu<sup>4</sup>, a nepristranost na izostanak vezanosti sudca za stranke ili predmet raspravljanja.<sup>5</sup>

Pravo na nepristran sud povrijeđeno je ne samo onda kad se dokaže da sud u konkretnom slučaju nije (bio) nepristran zbog osobnih uvjerenja sudca (subjektivan test) nego čak i onda kad iz okolnosti slučaja proizlazi objektivno opravdana dvojba o tome je li sud bio nepristran (objektivan test).<sup>6</sup> *Justice must not only be done, but must also be seen to be done.*<sup>7</sup> Ta se izreka Lorda Hewarta iz 1923. godine često citira upravo u tom kontekstu. Zanimljive su okolnosti slučaja u kojima je nastala i dobar su poticaj promišljanju o objektivnom testu nepristranosti suda.

Gospodina McCarthyja sud je u kaznenom postupku proglasio krivim za prometnu nezgodu u kojoj je ozlijeđen jedan bračni par. Pravni savjetnik sudaca (*clerk to the justices*)<sup>8</sup> u tom postupku bio je igrom slučaja ujedno i partner u odvjetničkom društvu koje je ozlijeđeni bračni par zastupalo u odštetnoj parnici protiv gospodina McCarthyja. Nakon sudske rasprave sudci su se povukli na odmor i vijećanje. S njima se na odmor povukao i pravni savjetnik. Iako su sudci koji su osudili gospodina McCarthyja pod prisegom izjavili da se pravni savjetnik nije uključivao u raspravu o slučaju te da su svoju odluku donijeli nepristrano, Lord Hewart, predsjednik žalbenog vijeća (*King's Bench*), koje je 1923. godine odlučivalo o žalbi gospodina McCarthyja, istaknuo je da nije ključno što se zbilja dogodilo nego što se javnosti moglo učiniti da se dogodilo. Nije, naime, dopušteno ništa što bi moglo pobuditi objektivno opravdanu sumnju da je neprimjerenost utjecalo na ishod postupka. Žalbeni je sud stoga ukinuo osuđujuću presudu protiv gospodina McCarthyja jer se javnosti doista moglo učiniti da je pravni savjetnik, kad se zajedno s vijećem povukao na odmor, utjecao na ishod postupka.<sup>9</sup> Zanimljivo, na tu se odluku pozvao i *House of Lords* kad je koncem 90-ih godina XX. stoljeća ukinuo svoju raniju odluku u postupku protiv čileanskog diktatora Pinocheta zato što je u prvom suđenju sudjelovao Lord Hoffman, za čiju se suprugu ispostavilo da je bila povezana s

<sup>3</sup> Cf. *Incal protiv Turske* [veliko vijeće], zahtjev br. 22678/93, t. 65, presuda od 9. lipnja 1998.; *Agrokompleks protiv Ukrajine*, zahtjev br. 23465/03, t. 128, presuda od 6. listopada 2011.

<sup>4</sup> Slično i Van Dijk, P. *et al.* (ur.), *op. cit.* u bilj. 2, str. 599. Strazburški sud u ocjeni je li sud bio neovisan uzima u obzir, primjerice, način imenovanja sudaca i trajanje njihova mandata, postojanje jamstava protiv vanjskih utjecaja te razmatra ostavlja li sud dojam neovisnosti.

<sup>5</sup> Slično Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Narodne novine, 2004., str. 227.

<sup>6</sup> Harris, D. J. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 2, str. 446.

<sup>7</sup> Lord Hewart, tada Lord Chief Justice of England (najviša pravosudna funkcija u Engleskoj) u predmetu *Rex v. Sussex Justices*, [1924] 1 KB 256.

<sup>8</sup> *Clerk to the justices* bio je u to vrijeme u Engleskoj pravni savjetnik sudcima laicima (*magistrates*) na nižim kaznenim sudovima. Davao je pravne savjete o primjenjivom materijalnom i procesnom pravu, upućivao sudce o pravilima dokazivanja, mogućim sankcijama i sudskoj praksi. Vodio je i zapisnike sa suđenja, izrađivao i izdavao sudske naloge, vodio evidenciju predmeta, komunicirao sa strankama, odvjetnicima i policijom te organizirao raspored ročišta. Nije, međutim, smio odlučivati u predmetu.

<sup>9</sup> Slučaj je na taj način prepričan u više izvora, npr. <https://www.barandbench.com/columns/the-origins-of-justice-must-be-seen-to-be-done> (pristupljeno 31. svibnja 2025.).

nevladinom organizacijom *Amnesty International* koja je u tom postupku zastupala interese žrtava i tražila Pinochetovo izručenje.<sup>10</sup>

Uopće, otklanjanju mogućnosti da o slučaju odlučuje sudac kod kojeg postoje okolnosti koje mogu dovesti u sumnju njegovu nepristranost služi institut izuzeća.<sup>11</sup> U ovom je radu naglasak na utvrđivanju kriterija u skladu s kojima Strazburški sud ocjenjuje je li sud u konkretnom slučaju bio nepristran ne bi li oni poslužili i u domaćoj sudskoj praksi kao smjernice o čemu bi sve trebalo voditi računa kad se odlučuje o izuzeću sudaca.

Iz bogate prakse Strazburškog suda u nastavku rada izdvojeni su neki ilustrativni predmeti u građanskim stvarima, i to prvo oni u kojima je Sud utvrdio da je nacionalni sud bio pristran u suđenju zbog osobnih uvjerenja sudca (drugi dio rada), a potom i oni brojniji u kojima je Sud iz okolnosti slučaja ocjenjivao proizlazi li iz njih objektivno opravdana dvojba o pristranosti suda (treći dio rada). Ti su predmeti grupirani tako da ih se u eventualnom rješavanju konkretnih pitanja nepristranosti domaćeg suda može brže i jednostavnije pronaći.

## 2. Subjektivni test nepristranosti: osobna uvjerenja sudca

Prema subjektivnom testu nepristranosti sud je pristran ako je svojim uvjerenjima dopustio da utječu na njegovo suđenje. Subjektivna nepristranost suda predmnijeva se dok se ne dokaže suprotno tako da se u obzir, primjerice, uzme nesklonost koju je sudac pokazao prema stranci u postupku iz osobnih razloga. Presumpciju subjektivne nepristranosti ipak nije lako oboriti pa Strazburški sud razmjerno rijetko utvrđuje povredu članka 6. Konvencije na temelju subjektivnog testa nepristranosti suda. Ipak, postoje i takvi slučajevi.

U predmetu *Werner protiv Poljske*<sup>12</sup> Sud je utvrdio povredu prava na pristup nepristranom sudu. Gospodina Wernera sud je imenovao stečajnim upraviteljem, ali je nakon četiri mjeseca stečajna sutkinja predložila njegovo razrješenje smatrajući da nije pouzdan, što je zakonska pretpostavka za obavljanje te funkcije. U jednom parničnom postupku sud je, naime, utvrdio da gospodin Werner nije kao stečajni upravitelj isplatio plaće zaposlenicima društva. Sud je o razrješenju odlučivao u vijeću tajnim glasovanjem te je gospodin Werner razriješen svoje funkcije stečajnog upravitelja. Nije mu, međutim, bilo omogućeno sudjelovanje u tom postupku, štoviše, o pokretanju tog postupka uopće nije bio obaviješten. Stečajna sutkinja koja je predložila njegovo razrješenje bila je i članica vijeća koje je o razrješenju odlučivalo. Strazburški sud je ocijenio da je time što je ista osoba predložila i odlučivala o razrješenju stečajnog upravitelja oborena presumpcija nepristranosti sutkinje. Naime, ona je već i prije donošenja odluke stekla uvjerenje o tome kakav bi ishod postupka trebao biti. Sud je pritom primijetio da

<sup>10</sup> *Ibid.*

<sup>11</sup> O izuzeću sudaca u hrvatskom pravu v. *amplius* Triva, S.; Dika, M., *op. cit.* u bilj. 5, str. 227 sqq.; Garašić, J., Institut izuzeća sudaca i Novela Zakon o parničnom postupku 2003., *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 53, br. 5, 2003., str. 1189–1256; Dika, M., O razlozima za izuzeće i o pokretanju incidentalnog postupka za izuzeće, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 40, br. 1, 2019., str. 1–33; Šago, D., Izuzeće sudaca u parničnom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 43, br. 3, 2022., str. 631–649.

<sup>12</sup> *Werner protiv Poljske*, zahtjev br. 26760/95, presuda od 15. studenog 2001. Cf. Harris, D. J. et al., *op. cit.* u bilj. 2, str. 451; Van Dijk, P. et al. (ur.), *op. cit.* u bilj. 2, str. 605.

ta okolnost može predstavljati i razlog za objektivno opravdanu sumnju u nepristranost tog suda.

I u predmetu *Kyprianou protiv Cipra*<sup>13</sup> Sud je utvrdio povredu članka 6. Konvencije zbog pristranosti suda. Gospodin Kyprianou optužen je za nepoštivanje suda (*contempt of court*) kad je kao odvjetnik zastupao okrivljenika u kaznenom postupku. Tijekom unakrsna ispitivanja svjedoka tužiteljstva, policijskog službenika, sudci su prekinuli njegovo ispitivanje smatrajući ga predetaljnim. Gospodin Kyprianou zato se osjetio uvrijeđenim. Uslijedila je rasprava između sudaca i gospodina Kyprianoua u kojoj je on optužio sudce za šaptanje i dopisivanje tijekom njegova ispitivanja svjedoka. Nakon kratke stanke sudci su obavijestili gospodina Kyprianoua da ga osuđuju na pet dana zatvora zbog nepoštivanja suda. U svojoj presudi sudci su naveli nekoliko činjenica koje su prema stajalištu Suda oborile presumpciju njihove nepristranosti. Prvo, u presudi je stajalo da su sudci, kao osobe, bili duboko povrijeđeni postupanjem i riječima gospodina Kyprianoua, što prema Sudu upućuje na njihovu osobnu umiješanost u predmet. Drugo, riječi korištene u presudi odavale su šok koji su sudci doživjeli. Naveli su, primjerice, kako ne znaju za takav slučaj nepoštivanja suda uopće, a kamoli od odvjetnika. Treće, izrečena je drastična kazna od pet dana zatvora, kazna za koju su sudci naveli da je jedina primjerena te da bi bilo kakva manja kazna bila uvreda za ugled suda. Četvrto, iz rasprave između sudaca i gospodina Kyprianoua vidljivo je da su ga sudci smatrali krivim za nepoštivanje suda i prije nego što su ga osudili za to kazneno djelo. Osim subjektivne pristranosti suda, u pitanje je bila dovedena i njegova objektivna nepristranost. Strazburški sud je utvrdio da činjenica da su presudu za kazneno djelo nepoštivanja suda donijeli isti sudci koji su bili žrtve tog kaznenog djela, protivno općeprihvaćenom načelu *nemo iudex in causa sua*, objektivno dovodi u sumnju nepristranost suda. Gospodin Kyprianou bio je osuđen u skraćenom postupku (*instante summary procedure*), poznatom i u drugim zemljama anglosaksonskog prava te se stoga radilo o pitanju osjetljivom za Sud. Zato je istaknuo da se neće upustiti u načelnu ocjenu o usklađenosti toga skraćenog postupka s člankom 6. Konvencije, ali da je u konkretnom slučaju taj postupak nespojiv sa zahtjevima članka 6. Konvencije.

Osobna uvjerenja sudaca i njihova uključenost u predmet mogu, dakle, dovesti do povrede prava na nepristran sud zajamčenog člankom 6. Europske konvencije.

### 3. Objektivni test nepristranosti: okolnosti koje pobuđuju objektivno opravdanu sumnju u nepristranost suda

Objektivnim testom nepristranosti razmatraju se okolnosti koje pobuđuju objektivno opravdanu sumnju u nepristranost suda. Pritom nije odlučno viđenje podnositelja zahtjeva nego objektivni kriterij – bi li određena okolnost na strani suda kod prosječne osobe dovela do objektivno opravdane sumnje u njegovu nepristranost.

#### 3.1. Obiteljske veze

Bliske obiteljske veze poput krvnog srodstva drugog i trećeg stupnja između sudca i stranke ili njihovih punomoćnika *ipso facto* su dovoljne da bi se objektivno opravdala sumnja u sudčevu nepristranost. U slučaju krvnog srodstva između sudca i zaposlenika u odvjetničkom društvu koje zastupa jednu od stranaka u postupku Sud je istaknuo

<sup>13</sup> *Kyprianou protiv Cipra*, zahtjev br. 73797/01, presuda od 15. prosinca 2005. Cf. Harris, D. J. et al., *op. cit.* u bilj. 2, str. 454; Van Dijk, P. et al. (ur.), *op. cit.* u bilj. 2, str. 603.

da ta okolnost sama po sebi ne opravdava sumnje u sudčevu nepristranost. U svakom pojedinom slučaju trebaju se u obzir uzeti specifične okolnosti slučaja poput toga kakvu ulogu sudčev srodnik ima u društvu, veličine i organizacijske strukture društva, je li srodnik sudjelovao na ročištima te koliko je uopće sudjelovao u radu na predmetu, financijska važnost predmeta za odvjetničko društvo te potencijalni osobni financijski interes sudčeva srodnika. Sud je također naglasio važnost da se sudci izuzmu *sua sponte* u slučajevima obiteljske veze koja bi mogla dovesti u pitanje njihovu nepristranost ili barem da obavijeste stranke u postupku o toj vezi. Prešućivanje takvih okolnosti stvara dojam pristranosti suda.

U predmetu *Ramljak protiv Hrvatske*<sup>14</sup> gospođa Ramljak pokrenula je parnični postupak radi proglašenja oporuke ništavom. Prvostupanjska presuda bila je u njezinu korist, ali je tročlano vijeće žalbenog suda prihvatilo žalbu protivne stranke te na zatvorenoj sjednici ukinulo prvostupanjsku presudu. U drugostupanjskoj presudi stajalo je da je prvostupanjski sud pravilno utvrdio činjenično stanje u predmetu, ali da je pogrešno primijenio materijalno pravo. Gospođa Ramljak podnijela je reviziju Vrhovnom sudu navodeći da je sin sudca Županijskog suda u Splitu koji je sudjelovao u žalbenom dijelu postupka bio zaposlen kao odvjetnički vježbenik u odvjetničkom društvu koje je zastupalo protivnu stranku u postupku. Vrhovni sud naveo je da je iz spisa predmeta vidljivo da sin sudca Županijskog suda u Splitu nije ni na koji način sudjelovao u konkretnom postupku te da stoga nema razloga za sumnju u nepristranost sudca te je odbacio reviziju i potvrdio drugostupanjsku presudu. Prema ocjeni Strazburškog suda, međutim, došlo je do povrede članka 6. Konvencije. Sud je istaknuo nekoliko okolnosti koje su po njegovu viđenju objektivno dovele u sumnju nepristranost suda. Za Sud je problematično to što, iako je sudac morao znati gdje mu je sin zaposlen kao vježbenik, sudac kada je dobio predmet nije obavijestio predsjednika suda o okolnosti koja bi mogla dovesti u pitanje njegovu nepristranost kao što nalaže pravila parničnog postupka. Osim toga, Sud je istaknuo da, iako sin sudca nikad nije bio na ročištu, ne može se sa sigurnošću utvrditi njegov doprinos predmetu. Sud je tu posebno uzeo u obzir činjenicu da je punomoć koju je stranka izdala odvjetničkom društvu bila opća te je po njoj mogao postupati i vježbenik. Iako je sud u konkretnom slučaju utvrdio povredu Konvencije, Sud je istaknuo da činjenica što je sin sudca zaposlen kao vježbenik u odvjetničkom društvu koje je zastupalo jednu od stranaka nije samo po sebi dovoljno da se objektivno dovede u sumnju nepristranost suda.

U predmetu *Koulias protiv Cipra*<sup>15</sup> gospodin Koulias je tijekom jedne televizijske emisije iznio nekoliko tvrdnja o jednom političaru, bivšem ciparskom ministru. Nakon toga je protiv gospodina Kouliasa pokrenut parnični postupak u kojem je taj političar tražio naknadu štete zbog klevete. U prvostupanjskom postupku tužbeni je zahtjev odbijen, a o žalbi je odlučivao Vrhovni sud. Prije postupka pred Vrhovnim sudom tužitelj je angažirao novog odvjetnika. Vrhovni sud prihvatio je tužiteljevu žalbu. Odluku je donio u tročlanom vijeću. Nakon donošenja presude Vrhovnog suda gospodin Koulias

<sup>14</sup> *Ramljak protiv Hrvatske*, zahtjev br. 5856/13, presuda od 27. lipnja 2017., Cf. Gović Penić, I., *Izabrana praksa Europskog suda za ljudska prava i građanski postupci pred hrvatskim sudovima*, Zagreb, 2022., str. 708–712; *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 72.

<sup>15</sup> *Koulias protiv Cipra*, zahtjev br. 48781/12, presuda od 26. svibnja 2020. Cf. *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 72.

saznao je da je sin jednog od sudaca Vrhovnog suda koji je odlučivao u sastavu tročlanog vijeća bio zaposlen u odvjetničkom društvu kojem je jedan od osnivača bio novi punomoćnik tužitelja. Kao i u predmetu *Ramljak protiv Hrvatske* Sud je ocijenio da je došlo do povrede Konvencije te je opet istaknuo dvije stvari. Prvo, krvna veza sama po sebi nije dovoljna da bi dovela u pitanje nepristranost suda, i drugo, sudac je odmah trebao obavijestiti o spornim vezama sa sudionicima u postupku kako bi se one mogle sagledati i raspraviti. Prešućivanje takve činjenice stvara nepovoljniji dojam o nepristranosti suda nego sama činjenica da je postojala obiteljska veza.

U predmetu *Nicholas protiv Cipra*<sup>16</sup> gospodin Nicholas pokrenuo je parnični postupak zbog nezakonitog otkaza i klevete protiv svojeg bivšeg poslodavca, jedne aviokompanije u kojoj je bio zaposlen kao pilot vježbenik. Aviokompaniju zastupalo je odvjetničko društvo. Prvostupanjski sud nije prihvatio njegov tužbeni zahtjev. Gospodin Nicholas uložio je žalbu Vrhovnom sudu. Vrhovni sud odlučivao je u tročlanom vijeću. Na saslušanju pred Vrhovnim sudom aviokompaniju je zastupala odvjetnica koja do tada nije osobno sudjelovala u postupku. Vrhovni sud jednoglasno je odbio žalbu gospodina Nicholasa. Nakon što je Vrhovni sud donio svoju presudu gospodin Nicholas otkrio je da su sin sudca Vrhovnog suda koji je bio član tročlanog vijeća u postupku te kći odvjetnice koja je zastupala aviokompaniju na saslušanju pred Vrhovnim sudom braćni drugovi te da su zaposleni u istom odvjetničkom društvu kao i odvjetnica koja je zastupala protivnu stranku. Sud je utvrdio povredu Konvencije. Sud je istaknuo da čak i da djeca punomoćnice i sudca nisu zaposlena u istom odvjetničkom društvu kao i punomoćnica, došlo bi do povrede Konvencije. Sama činjenica što su punomoćnica i sudac u takvom tazbinskom odnosu opravdano dovodi u sumnju nepristranost konkretnog suca. U trenutku kad se slučaj dogodio u ciparskom pravu tazbinski odnos nije bio propisan kao jedan od razloga za izuzeće sudca iako se do dolaska predmeta pred Sud situacija promijenila te je zakon izmijenjen. Sud je opet istaknuo da kada takve okolnosti postoje, iako nisu izrijekom zakonom propisane kao razlog za izuzeće sudca, da sudci trebaju sami navesti veze koje postoje i koje bi mogle dovesti u pitanje njihovu nepristranost.

U predmetu *Micallef protiv Malte*<sup>17</sup> gospodin Micallef brat je gospođe Micallef koja je živjela u stambenoj zgradi. Njezin susjed koji je živio kat ispod nje podnio je tužbu protiv nje kako bi joj sud zabranio (*injunction*) da vješa svoje rublje iznad dvorišta svog stana smatrajući da mu to povrjeđuje njegovo pravo vlasništva. Gospođu Micallef zastupao je odvjetnik. Nakon jednog ročišta, nakon što su gospođa Micallef i njezin odvjetnik već napustili sudnicu, sudac je promijenio termin idućeg ročišta. Gospođa Micallef nije se pojavila na ročištu jer nije bila obaviještena o promjeni termina te je u njezinoj odsutnosti donesena odluka u korist njezina susjeda. Nakon toga, gospođa Micallef pokrenula je novi postupak u kojem je na prvom stupnju ukinuta odluka o zabrani uz obrazloženje da je došlo do povrede načela saslušanja stranaka (*audi alteram partem*). Susjed gospođe Micallef uložio je žalbu protiv te presude. U prvostupanjskom

<sup>16</sup> *Nicholas protiv Cipra*, zahtjev br. 63246/10, presuda od 9. siječnja 2018. Cf. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 66, 72.

<sup>17</sup> *Micallef protiv Malte*, zahtjev br. 17056/06, presuda od 15. listopada 2009. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 451; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 455; Gović Penić, I., *Izabrana praksa Europskog suda za ljudska prava i građanski postupci pred hrvatskim sudovima*, Zagreb, 2022., str. 716–717; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 66–69, 72.

postupku susjeda gospođe Micallef zastupao je jedan odvjetnik, a u žalbenom postupku sin prvog odvjetnika. Žalbeni sud odlučivao je u tročlanom vijeću. Sud je prihvatio žalbu susjeda gospođe Micallef. Predsjednik sudske vijeća bio je brat prvog odvjetnika te stric drugog odvjetnika susjeda gospođe Micallef. Nakon toga, gospođa Micallef pokrenula je postupak pred građanskim sudom u njegovoj ustavnoj nadležnosti navodeći povredu članka 6. Konvencije i nedostatak nepristranosti suda. Prema malteškom pravu, građanski sudovi mogu imati prvostupanjsku nadležnost za povrede prava zaštićenih malteškim Ustavom i Konvencijom dok je u drugom stupnju nadležan Ustavni sud. Gospođa Micallef u međuvremenu je preminula te je njezin postupak preuzeo njezin brat, gospodin Micallef. Građanski sud utvrdio je da nije došlo do povrede prava zbog toga što je predsjednik vijeća bio samo jedan od tročlanog vijeća. Ustavni sud odbacio je uloženu žalbu kao nedopuštenu. Strazburški sud je ipak utvrdio da je došlo do povrede Konvencije. Sud je istaknuo da je tadašnje malteško pravo imalo dva nedostatka. Prvi nedostatak je taj što nije bilo propisano da bi se sudac sam trebao izuzeti ako bi postojale okolnosti koji bi dovele u sumnju njegovu nepristranost. Drugi nedostatak je taj što u malteškom pravu krvna veza između braće punomoćnika i sudca nije bila razlog zbog kojeg bi se moglo tražiti izuzeće sudca, a kamoli još slabija krvna veza poput one između strica i nećaka.

A kako su u slučaju obiteljske veze sudca s jednom od stranaka u postupku reagirali hrvatski sudovi? U predmetima *Revr 307/09-2*<sup>18</sup> i *Revr 736/07-2*<sup>19</sup> Vrhovni sud utvrdio je bitnu povredu odredaba parničnog postupka zato što je sin sudca koji je odlučivao u predmetu bio zaposlen kao vježbenik u odvjetničkom društvu koje je zastupalo protivnu stranku u postupku. U predmetu *Rev 1643/11-2*<sup>20</sup>, u kojem je Vrhovni sud također utvrdio povredu, radilo se pak o sudčevoj supruzi koja je bila vježbenica u odvjetničkom društvu koje je zastupalo protivnu stranku. U predmetu *Rev 1104/1999-2*<sup>21</sup> Vrhovni sud utvrdio je bitnu povredu odredaba parničnog postupka zato što je suprug sutkinje jedno vrijeme bio zastupnik protivne stranke u postupku. Međutim, u predmetu *Rev 864/03-2*<sup>22</sup> Vrhovni sud zauzeo je stav da činjenica što je sudčeva supruga radnica zaposlena kod jedne od stranaka u postupku nije bitna povreda odredaba parničnog postupka.

### 3.2. Poslovne veze

U praksi Suda činjenica da je jedna od stranaka u postupku inače sudac, kolega sudca koji sudi u predmetu i da možda dijele radne prostorije, nije sama po sebi dovoljna da se opravdano dovede u sumnju nepristranost sudca. U obzir se trebaju uzeti i ostale okolnosti slučaja poput potencijalne hijerarhije koja postoji između sudaca te njihovih funkcija na sudu (npr. činjenica da je jedan od sudaca predsjednik suda na kojem radi drugi sudac može igrati ulogu u ocjeni nepristranosti). Što se tiče izvansudskih poslovnih angažmana sudaca, ako se kao stranka u postupku pojavi osoba s kojom je sudac u takvom angažmanu, pri ocjeni je li došlo do povrede Konvencije u obzir se trebaju uzeti visina prihoda koju sudac ostvaruje na temelju tog angažmana i, još važnije, udio tih primanja u odnosu na ukupna sudčeva primanja.

<sup>18</sup> VSRH, *Revr 307/09-2* od 11. lipnja 2009.

<sup>19</sup> VSRH, *Revr 736/07-2* od 15. listopada 2008.

<sup>20</sup> VSRH, *Rev 1643/11-2* od 26. ožujka 2013.

<sup>21</sup> VSRH, *Rev 1104/1999-2* od 24. lipnja 2009.

<sup>22</sup> VSRH, *Rev 864/03-2* od 19. studenog 2003.

U predmetu *Morice protiv Francuske*<sup>23</sup> riječ je o sporu između jednog odvjetnika, gospodina Morice i jedne sutkinje. U pozadini njihova sukoba dva su predmeta: predmet *Borrel* i predmet *Scijentologija*. U predmetu *Borrel* bila je riječ o tome da je u Džibutiju pronađeno tijelo francuskog sudca Borrela koji je bio u Džibutiju u okviru programa pravosudne suradnje između Francuske i Džibutija. Gospodin Morice zastupao je supruku sudca Borrela u kaznenom postupku. Ta sutkinja bila je jedno od dvoje istražnih sudaca u tom postupku. U predmetu *Scijentologija* bila je riječ o parničnom postupku koji je vodila ista sutkinja, a gospodin Morice je bio zastupnik. Francuski ministar pravosuđa podnio je prijavu protiv te sutkinje francuskom Državnom sudbenom vijeću zbog njezina nepostupanja u predmetu *Scijentologija* zadnjih pet godina. Zbog te prijave sudci pariškog suda održali su sjednicu na kojoj je jedan od sudaca izrazio svoju podršku svojoj kolegici sutkinji. Gospodin Morice je bio napisao pismo francuskom Ministarstvu pravosuđa žaleći se na sutkinjino postupanje u predmetu *Borrel*. Dijelovi pisma bili su objavljeni u jednim dnevnim novinama, što je sutkinju potaknulo da pokrene postupak protiv gospodina Moricea zbog клевете. Postupak je na kraju završio na francuskom Vrhovnom sudu koji je u deseteročlanom vijeću odlučio da je gospodin Morice kriv za клевету. Jedan od sudaca koji je bio član tog deseteročlanog vijeća je sudac koji je na sjednici pariškog suda izrazio svoju podršku sutkinji. Strazburški sud je utvrdio da je došlo do povrede Konvencije i da je sumnja u objektivnu nepristranost suda opravdana. Medijska popraćenost slučajeva i prijava protiv gospodina Moricea pretvorili su profesionalni sukob u osobni. Zbog toga se oba slučaja moraju uzeti u obzir kao povezana iako se konkretno pismo Ministarstvu pravosuđa odnosilo samo na slučaj *Borrel*. To što je sudac bio samo jedan od desetorice članova vijeća nije presudno u ocjeni nepristranosti suda s obzirom na to da je odlučivanje bilo tajno te se ne može sa sigurnošću utvrditi utjecaj koji je on mogao imati na sadržaj konačne odluke.

U predmetu *Pescador Valero protiv Španjolske*<sup>24</sup> bila je riječ o sporu između sveučilišta i njegova bivšeg zaposlenika. Gospodin Pescador Valero radio je na sveučilištu kao direktor za administrativne i kadrovske poslove. Nakon što ga je rektor sveučilišta smijenio, gospodin Pescador Valero započeo je sudski postupak. Prvostupanijski sud je utvrdio da je njegova smjena bila zakonita. U prvostupanijskom postupku sudjelovao je sudac koji je ujedno bio vanjski suradnik i predavač na tom sveučilištu. Nakon što je to saznao, gospodin Pescador Valero postavio je zahtjev za njegovim izuzećem, no zahtjev je bio odbijen. Prema mišljenju Suda činjenica da je sudac u prvostupanijskom postupku bio predavač i vanjski suradnik sveučilišta koje je bilo stranka u postupku mogla je dovesti u sumnju nepristranost suda te je stoga ocijenio da je došlo do povrede Konvencije. Vlada je argumentirala da postoji presumpcija da je gospodin Pescador Valero znao za radni odnos suca i sveučilišta s obzirom na to da je gospodin Pescador Valero bio zaposlen u administraciji sveučilišta. Naime, zahtjev za izuzećem sudca postavljen je tek dvije godine nakon početka postupka. Sud je odbacio takav argument Vlade istaknuvši da nema dokaza da je gospodin Pescador Valero znao za sudca prije početka postupka

<sup>23</sup> *Morice protiv Francuske*, zahtjev br. 29369/10, presuda od 23. travnja 2015. Cf. *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 65–66.

<sup>24</sup> *Pescador Valero protiv Španjolske*, zahtjev br. 62435/00, presuda od 17. lipnja 2003. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 455; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 604; *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 67, 72.



i tražiti od njega da obori presumpciju o tome da je znao za njega bilo bi za njega pre-tjerano otegotno.

U predmetu *A. K. protiv Lihtenštajna*<sup>25</sup> gospodin A. K. dioničar je društva koje se bavi trgovinom nekretnina. Vodio je spor protiv drugog dioničara istog društva. Gospodin A. K. nije uspio u svom sporu pred redovnim sudovima pa je podnio ustavnu tužbu. Gospodin A. K. bio je obaviješten o sastavu vijeća koje će odlučivati o njegovoj ustavnoj tužbi. Nakon toga, podnio je zahtjeve za izuzećem svih petero sudaca iz nekoliko razloga. Neki razlozi za izuzeće bili su identični ili gotovo identični za sve sudce, a za svakog je sudca istaknuo još neke individualne razloge za njihovo izuzeće. Glavni razlog za izuzećem svih petero sudaca Ustavnog suda jest taj što je njihov kolega, sudac Ustavnog suda, brat drugog dioničara društva, tj. suprotne stranke u postupku. Strazburški sud je istaknuo da ni jedan od istaknutih razloga za izuzećem sudaca ne dovodi opravdano u pitanje njihovu nepristranost. Ono što je opravdano dovelo u pitanje nepristranost sudaca jest način na koji su odlučivali o osnovanosti zahtjeva za izuzećem. O opravdanosti razloga za izuzećem pojedinog sudca odlučivala su ostala četvorica sudaca, od kojih se samih također tražilo izuzeće, u velikoj mjeri iz istih razloga. Sud je ocijenio da je to ostavilo dojam da svaki pojedini sudac zapravo odlučuje o opravdanosti vlastitog zahtjeva za izuzećem. Sud se složio s argumentima Vlade da izuzeće sudaca ne treba dovesti do paralize pravosudnog sustava, ali je istaknuo da se prema Zakonu o Ustavnom sudu moglo imenovati petero zamjenskih ustavnih sudaca koji bi odlučili o zahtjevima za izuzećem te tako ne bi moralo doći do paralize pravosudnog sustava.

U predmetu *Mitrov protiv Makedonije*<sup>26</sup> gospodin Mitrov sudjelovao je kao vozač u prometnoj nesreći u kojoj je poginula osamnaestogodišnja djevojka, kći predsjednice kaznenog odjela jednog suda. Protiv gospodina Mitrova bio je pokrenut kazneni postupak pred sudom u kojem je predsjednica kaznenog odjela bila majka preminule osamnaestogodišnjakinje. Iako sama sutkinja nije sudila u postupku, Sud je utvrdio da je došlo do povrede Konvencije. Sud je ponovno istaknuo da sama profesionalna veza između sudca i predsjednice suda ne dovodi u sumnju nepristranost suda, ali je također istaknuo i brojne druge okolnosti koje mogu dovesti u sumnju nepristranost. Jedna okolnost je to da je predsjednica kaznenog odjela kao majka preminule imala status žrtve u kaznenom postupku te je bila izravno zainteresirana za ishod kaznenog postupka. Druga okolnost je to da je riječ o emocionalno vrlo teškom slučaju gdje je sudčeva kolegica izgubila svoju osamnaestogodišnju kćer. Sud je utvrdio da s obzirom na to da kazneni odjel suda ima mali broj sudaca, točnije njih četvero, za sve njih bila bi opravdana sumnja u njihovu nepristranost. U skladu s tim, slučaj je trebao biti delegiran na drugi stvarno nadležni sud, kako je i bila praksa u drugim sličnim slučajevima.

### 3.3. Ekonomski interes

Ekonomski interes sudaca objektivno dovodi u sumnju njihovu nepristranost. Osim samih sudaca, u ocjeni njihove nepristranosti u obzir se mogu uzeti i ekonomski interesi osoba s kojima je sudac obiteljski ili na drugi način blisko povezan. Da bi se utvrdila povreda Konvencije, ekonomski interes mora biti izravno povezan s predmetom spora, a ne tek spekulativno ili hipotetski.

<sup>25</sup> *A. K. protiv Lihtenštajna*, zahtjev br. 38191/12, presuda od 9. srpnja 2015. Cf. *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 68, 72.

<sup>26</sup> *Mitrov protiv Makedonije*, zahtjev br. 45959/09, presuda od 2. lipnja 2016.

U predmetu *Hrvatski golf savez protiv Hrvatske*<sup>27</sup> Sud je utvrdio povredu Konvencije. Bila je riječ o postupku u kojem je Hrvatski golf savez osporavao odluku o brisanju iz registra udruga. Nad Hrvatskim golf savezom bio je otvoren stečajni postupak te je trgovački sud imenovao stečajnu upraviteljicu. Stečajna upraviteljica obavijestila je članove saveza o otvaranju stečajnog postupka. Članovi Hrvatskog golf saveza bili su golf klubovi. Na ročištu pred stečajnim sudom svi su se vjerovnici složili da Hrvatski golf savez nastavi s poslovanjem. Međutim, Gradski ured za opću upravu Grada Zagreba utvrdio je da je, s obzirom na to da je nad Savezom otvoren stečajni postupak, Savez prestao s djelovanjem te ga je izbrisao iz registra udruga. Stečajna upraviteljica je pokušala osporiti takvu odluku. Predmet je na kraju završio i na Ustavnom sudu Republike Hrvatske. Stečajna upraviteljica tvrdila je da je došlo do povrede slobode udruživanja. Suprug jedne od sutkinja Ustavnog suda koja je odlučivala u tom predmetu bio je predsjednik jednog golf kluba koji je član Hrvatskog golf saveza. Suprug sutkinje Ustavnog suda dugovao je novac Hrvatskom golf savezu na osnovi neplaćenih članarina. Prestankom Hrvatskog golf saveza kao udruge nestalo bi i dugovanje sutkinjina supruga. Time je, smatrao je Strazburški sud, dovedena u sumnju nepristranost sutkinje Ustavnog suda.

U predmetu *Sigríður Elin Sigfusdóttir protiv Islanda*<sup>28</sup> bila je riječ o kaznenom postupku u kojem se gospođi Sigfusdóttir sudilo zbog prijevare zlouporabom položaja. Gospođa Sigfusdóttir bila je direktorica jedne islandske banke. Sve se odvijalo u jeku financijske krize iz 2008. godine koja je imala posebice katastrofalne posljedice za islandске financijske institucije. Prvostupanjski sud oslobodio je gospođu Sigfusdóttir svih optužaba. Predmet je završio na islandskom Vrhovnom sudu koji je ukinuo prvostupanjsku presudu te ju je osudio za prijevaru zlouporabom položaja. Vrhovni sud odlučivao je u peteročlanom vijeću. Strazburški sud je utvrdio povredu Konvencije. Naime, dvoje sudaca Vrhovnog suda imali su dionice banke u kojoj je gospođa Sigfusdóttir bila zaposlena. Zbog financijske krize iz 2008. godine te su dionice znatno izgubile na vrijednosti. Količina dionica koju je jedan od sudaca imao nije prelazila granicu za koju su islandski zakoni propisivali da sudac mora prijaviti te je stoga u odnosu na tog suca Sud smatrao da sumnja u njegovu nepristranost nije objektivno opravdana. Međutim, vrijednost dionica koju je drugi sudac Vrhovnog suda držao višestruko je premašivala taj iznos te je sumnja u njegovu nepristranost bila opravdana. Sud je prilikom ocjene visine iznosa rekao da se vrijednost dionica treba promatrati prije krize, a ne tek nakon. Činjenica što je sudac nepristranost kojega je opravdano sumnjiva samo jedan od petero sudaca koji su sudjelovali u donošenju odluke nije presudna jer se zbog tajnosti odlučivanje ne može sa sigurnošću utvrditi utjecaj koji je taj sudac imao na konačnu odluku. Valja još spomenuti da je u ovom predmetu sud odbio argument da je opravdana sumnja u nepristranost treće sutkinje koja nije imala dionice u banci u kojoj je gospođa Sigfusdóttir bila direktorica nego u jednoj drugoj banci, što po mišljenju Suda nije dovoljno specifično da bi se u konkretnom slučaju dovela u sumnju njezina nepristranost.

<sup>27</sup> *Hrvatski golf savez protiv Hrvatske*, zahtjev br. 66994/14, presuda od 17. prosinca 2020. Cf. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 71.

<sup>28</sup> *Sigríður Elin Sigfusdóttir protiv Islanda*, zahtjev br. 41382/17, presuda od 25. veljače 2020. Cf. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 72.

U predmetu *Langborger protiv Švedske*<sup>29</sup> bila je riječ o sporu između najmodavca i najmoprimca, gospodina Langborgera. U skladu s klauzulom o pregovaranju iz njihova ugovora u pregovorima na strani najmoprimaca treba sudjelovati sindikat najmoprimaca, a na strani najmodavaca treba sudjelovati sindikat najmodavaca. U skladu s dogovorom između sindikata najmoprimaca i najmodavaca oni za to uzimaju proviziju od 0,3 % najamnine. Gospodin Langborger bio je nezadovoljan time što ga je predstavljao sindikat najmoprimaca i s visinom najamnine. Predložio je najmodavcu sklapanje novog ugovora o najmu s fiksnom visinom najamnine i bez klauzule o pregovaranju. S obzirom na to da njegov najmodavac nije pristao, spor je završio pred posebnim odborom sastavljenim od četvero članova: dva profesionalna suca, jedan predstavnik sindikata najmodavaca te jedan predstavnik sindikata najmoprimaca. Sudjelovanje predstavnika sindikata nije samo po sebi sporno po mišljenju Suda, ali u konkretnom slučaju jest jer je jedna stranka htjela da se iz ugovora ukloni klauzula koja sindikatima daje pravo na uzimanje provizije. Sud je istaknuo da je upravo ta provizija od najamnina glavni izvor financiranja obaju sindikata. S obzirom na njihov financijski interes u očuvanju te klauzule u ugovoru o najmu, Sud je smatrao da je sumnja u njihovu nepristranost opravdana te da je utvrdio povredu Konvencije.

### 3.4. Druge osobne veze

Među okolnostima značajnim za ocjenu je li došlo do povrede članka 6. Konvencije čest je slučaj da je sudac u drugom postupku punomoćnik protivne stranke u postupku. Strazburški sud smatra da to može dovesti do bojazni da će sudac i u prvom postupku u kojem sudi stranci promatrati kao protivnika. Pritom u obzir treba uzeti konkretne okolnosti slučaja, poglavito koliko je vremena prošlo od postupaka u kojima je sudac imao različite uloge te koliko je sudac vremena proveo kao punomoćnik protivne stranke u postupku.

U predmetu *Tocono i Profesorii Prometeisti protiv Moldavije*<sup>30</sup> bila je riječ o sporu u vezi s registracijom privatne srednje škole. Gospodin Tocono bio je osnivač prve privatne srednje škole u Moldaviji te je bio jedini naveden u registru. Vladinom uredbom naknadno su dodani još neki osnivači. Gospodin Tocono osnovao je udrugu Profesorii Prometeisti s još nekim učiteljima te su usvojili novi statut u kojem su samo gospodin Tocono i udruga bili navedeni kao osnivači. Osobe koje su prethodno bile upisane kao osnivači srednje škole pokrenule su spor. Spor je završio na Vrhovnom sudu. Jedan od sudaca Vrhovnog suda koji je sudjelovao u donošenju odluke u ovom sporu bio je otac bivšeg učenika te škole. Sudčev sin bio je izbačen iz škole zbog svog problematičnog ponašanja te je sudac bio prijetio školi odmazdom. Sud je opet istaknuo propust sudca da sam prijavi činjenice koje potencijalno dovode u sumnju njegovu nepristranost. Te činjenice navele su Sud da odluči da je u ovom predmetu sumnja u nepristranost suda bila objektivno opravdana te da je došlo do povrede Konvencije.

<sup>29</sup> *Langborger protiv Švedske*, zahtjev br. 11179/84, presuda od 22. lipnja 1989. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 455; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 610; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 71.

<sup>30</sup> *Tocono i Profesorii Prometeisti protiv Moldavije*, zahtjev br. 32263/03, presuda od 26. lipnja 2007. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 455; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 72.

U predmetu *Wettstein protiv Švicarske*<sup>31</sup> gospodin Wettstein bio je vlasnik dviju nekretnina u vezi s kojima je imao sporove protiv općina u kojima se nekretnine nalaze. U postupku u vezi s jednom nekretninom općinu je zastupao jedan odvjetnik. Taj isti odvjetnik također je radio kao sudac nepuno radno vrijeme. U drugom postupku koji je gospodin Wettstein vodio protiv druge općine, taj isti odvjetnik obnašao je sudačku funkciju. Bio je jedan od sudaca u peteročlanom vijeću. Iako su slučajevi bili činjenično i pravno nepovezani, Sud je istaknuo da je objektivno opravdana bojazan gospodina Wettsteina da će sudac na njega i u tom postupku gledati kao na protivnu stranku. U prilog tomu Sud je naveo vremensko preklapanja dvaju postupaka. Od trenutka kada je gospodin Wettstein pokrenuo drugi postupak pa do okončanja prethodnog postupka, u kojem je punomoćnik protivne stranke bio sudac u novom postupku, proteklo je 10 mjeseci. Osim vremenskog preklapanja predmeta, jedan sudčev kolega s kojim je dijelio sudske prostorije, a koji nije sudjelovao u ovom predmetu, u prethodnom je zastupao protivnu stranku gospodina Wettsteina. To je manje važna okolnost, ali s obzirom na ostale okolnosti i ona je mogla doprinijeti opravdanosti sumnje u nepristranost suca. Sud je stoga utvrdio povredu Konvencije.

U predmetu *Puolitaival i Pirttiaho protiv Finske*<sup>32</sup>, kao i u predmetu *Wettstein*, bila je riječ o tome da je ista osoba prvo u jednom postupku bila odvjetnica protivne stranke, a u drugom, nepovezanom postupku bila je sutkinja. U prvom postupku bila je riječ o sporu između društva članovi kojeg su vlasnici gospodin Puolitaival i gospodin Pirttiaho i drugog jednog društva, a u vezi s kupoprodajnim ugovorom. U drugom postupku bila je riječ o sporu radi naknade štete protiv jedne investicijske banke zbog odbijanja te banke da da jamstvo njihovu društvu. Međutim, za razliku od slučaja *Wettstein*, gdje je Sud utvrdio povredu Konvencije, u ovom predmetu povrede nije bilo. Prema obrazloženju Suda, razlog za to jest veliki vremenski razmak između dvaju postupaka (pet godina i šest mjeseci od završetka prvog postupka do sudjelovanja sutkinje u drugom postupku) dok se u slučaju *Wettstein* radilo o paralelnim postupcima.

U predmetu *Bellizzi protiv Malte*<sup>33</sup> sudska savjetnica na Vrhovnom sudu bila je jedno vrijeme zastupala protivnu stranku u tom istom postupku. Sud nije utvrdio povredu Konvencije. Za razliku od prijašnjih slučajeva, ovdje nije bila riječ o tome da je sudska savjetnica zastupala neku drugu protivnu stranku u nekom drugom postupku nego u tom istom postupku. Međutim, to zastupanje trajalo je svega par mjeseci, i to šest godina prije nego što je predmet završio na Vrhovnom sudu. Osim toga, u ovom predmetu se nije radilo o sutkinji već o sudskoj savjetnici. Iako je Sud naglasio da se nepristranost traži i od sudskih savjetnika, u obzir treba uzeti konkretne okolnosti slučaja poput ovlasti koje sudski savjetnici imaju te kakvu su ulogu igrali u predmetnom postupku. Prema malteškom pravu sudski savjetnici mogu sudjelovati u postupku kao pomoćnici

<sup>31</sup> *Wettstein protiv Švicarske*, zahtjev br. 33958/96, presuda od 21. prosinca 2000. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 454–455; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 609; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 69, 72.

<sup>32</sup> *Puolitaival i Pirttiaho protiv Finske*, zahtjev br. 54857/00, presuda od 23. studenog 2004. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 454; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 609; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 70–71.

<sup>33</sup> *Bellizzi protiv Malte*, zahtjev br. 46575/09, presuda od 21. lipnja 2011. Cf. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 71–72.

suda samo na poziv suca. U ovom slučaju takva poziva nije bilo te nije bilo nikakvih činjenica koje bi upućivale da je sudska savjetnica sudjelovala u postupku pred Vrhovnim sudom. Sama činjenica što je ona zaposlena na Vrhovnom sudu po viđenju Suda ne može objektivno dovesti u pitanje sudčevu nepristranost. U hipotetskom slučaju da je sudska savjetnica sudjelovala u postupku pred Vrhovnim sudom, za pretpostaviti je da bi Sud utvrdio povredu Konvencije.

### 3.5. Kolizija nesudske i sudske funkcije u istom slučaju

U ovoj kategoriji riječ je o tome da je sudac prije nego što je sudio u konkretnom sporu već vršio neku funkciju u vezi s predmetom spora. Može se raditi o različitim funkcijama. Ako se radi o slučaju osporavanja zakonitosti nekog akta, sudac je mogao imati savjetodavnu ulogu pri njegovu donošenju ili pak zakonodavnu. Prema praksi Suda obavljanje tih funkcija sa sudskom u istom predmetu nespojivo je s Konvencijom. Nadalje, moguće su situacije gdje je sudac višeg stupnja prethodno u postupku sudjelovao kao punomoćnik jedne od stranaka ili pak da je dao svoje pravno mišljenje na zahtjev suda. Takve situacije načelno su nespojive s Konvencijom, ali kao i inače, u obzir se trebaju uzeti sve okolnosti konkretnog slučaja.

U predmetu *Mežnarić protiv Hrvatske*<sup>34</sup> riječ je o tome da je jedan od sudaca Ustavnog suda koji je odlučivao u vijeću prethodno bio zastupao protivnu stranku u postupku. Gospodin Mežnarić bio je tužen radi naknade štete uzrokovane neispunjavanjem ugovorne obveze. Osim što je sudac bio zastupao protivnu stranku, to je nakon njega bila činila i njegova kći. Sud je utvrdio povredu Konvencije. Treba istaknuti da je sudac Ustavnog suda protivnu stranku zastupao svega par mjeseci, obavljajući samo jednu radnju u postupku i da je kći sudca također samo jedno vrijeme zastupala stranku u postupku, točnije četiri godine od ukupno devet koliko je postupak trajao. Osim toga, otkako je sudac bio zastupao protivnu stranku u postupku pa do kad je predmet završio na Ustavnom sudu proteklo je devet godina te tri godine otkako je sudčeva kći zastupala protivnu stranku. Međutim, po mišljenju Suda, činjenica da se radilo o jednom te istom postupku bila je dovoljna da objektivno dovede u sumnju nepristranost sudca u postupku.

U predmetu *Švarc i Kavnik protiv Slovenije*<sup>35</sup> u odlučivanju Ustavnog suda sudjelovao je sudac koji je prije svog izbora za sudca Ustavnog suda bio profesor na pravnom fakultetu. U istom predmetu u kojem je odlučivao kao sudac Ustavnog suda bio je prije angažiran u postupku da iznese pravno mišljenje o međunarodnoj nadležnosti slovenskih sudova. Postupak je bio vođen zbog prometne nesreće koja se dogodila u Austriji. U prometnoj nesreći gospođa Švarc i gospodin Kavnik bili su ozlijeđeni te su izgubili svoje nerođeno dijete. Počinitelj prometne nesreće bio je osiguran. Gospođa Švarc i gospodin Kavnik pokrenuli su postupak protiv osiguravajuće kuće pred slovenskim sudovima. Sud je utvrdio povredu Konvencije. Iako je sudac samo dao svoje mišljenje o pravnom pitanju godinama prije u postupku, ne ulazeći u meritum spora, Sud je smatrao da je

<sup>34</sup> *Mežnarić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 71615/01, presuda od 15. srpnja 2005. Cf. *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 68–69.

<sup>35</sup> *Švarc i Kavnik protiv Slovenije*, zahtjev br. 75617/01, presuda od 8. veljače 2007. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 454; *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 69.

to dovoljno da sumnja u njegovu nepristranost bude objektivno opravdana. Naime, postupak pred Ustavnim sudom pokrenut je upravo zbog osporavanja tog pravnog mišljenja i tvrdnje stranaka da im je uskraćeno pravo na pristup sudu.

U predmetu *Procola protiv Luksemburga*<sup>36</sup> Luksemburška vlada prenosila je uredbe Europske unije u svoje pravo donoseći nekoliko uredbama. Radilo se o uredbama koje su uspostavile sustav „mliječnih kvota“. Kvote su se odnosile na prerađivače mliječnih proizvoda koji su kupovali mlijeko od proizvođača. Procola, jedan od tih prerađivača, žalila se sudskom vijeću Državnog vijeća na tako određene kvote. Državno vijeće odlučilo je da su kvote koje je odredila Vlada u suprotnosti s pravom EU-a jer je izbor referentne godine doveo do diskriminacije određenih proizvođača. Vlada je nakon te odluke Državnog vijeća krenula s izradom novih uredbama. U tom postupku sudjelovalo je i Državno vijeće u savjetodavnoj ulozi. Nakon što je donesena nova uredba, Procola je ponovno pokrenula postupak tvrdeći da su kvote postavljene prenisko. Državno vijeće nije prihvatilo njezine zahtjeve i odluku je donijelo u peteročlanom vijeću. Od tih petero sudaca, četvero ih je već bilo sudjelovalo u radu Državnog vijeća u njegovoj savjetodavnoj funkciji. Sud je utvrdio da je došlo do povrede Konvencije. Državno vijeće u Luksemburgu ima dvojnu ulogu: ono je s jedne strane najviši upravni sud u zemlji, ali je istodobno i savjetodavno tijelo u zakonodavnom postupku. Činjenica da je jedno te isto tijelo prvo sudjelovalo u donošenju jednog akta, makar samo u savjetodavnom svojstvu, a potom i odlučivalo o zakonitosti toga istog akta objektivno može dovesti u sumnju nepristranost tog tijela.

U predmetu *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*<sup>37</sup> gospodin McGonnell bio je vlasnik nekoliko nekretnina koje su prostornim planom bile određene kao poljoprivredna zemljišta. Gospodin McGonnell htio je jedno zemljište prenamijeniti da bi sagradio kuću. Njegov zahtjev je odbijen, ali se svejedno preselio na jedno zemljište prenamijenivši ostavu koja je tamo bila sagrađena u kuću. Nakon par godina odbor za razvoj pripremao je novi prostorni plan koji opet nije udovoljio zahtjevima gospodina McGonnella. Radom tijela koje je donijelo novi prostorni plan predsjedavao je *bailiff*. Nakon toga komisija za razvoj kaznila je gospodina McGonnella novčanom kaznom zbog prenamjene ostave bez njihova dopuštenja. Gospodin McGonnell je i nakon toga uporno tražio dozvolu komisije za razvoj da mu se dopusti stanovanje u objektu, ali opet je njegov zahtjev odbijen. Uložio je žalbu o kojoj je odlučivao kraljevski sud. Sudsko vijeće kraljevskog suda bilo je sastavljeno od osmero osoba: sedmero sudaca i *bailiff*. U ovom slučaju, za razliku od predmeta *Procola*, nije se radilo o kumulaciji savjetodavne i sudbene vlasti nego zakonodavne i sudbene. Naime, *bailiff* po tamošnjem pravu predsjedava zakonodavnim tijelom te je također član kraljevskog suda. Sud je u svojoj odluci istaknuo da je došlo do povrede Konvencije ističući da je povreda još očitija nego što je bila u predmetu *Procola*, gdje je Državno vijeće uz sudbenu vlast imalo tek savjetodavnu ulogu.

<sup>36</sup> *Procola protiv Luksemburga*, zahtjev br. 14570/89, presuda od 28. rujna 1995. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 451; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 605–606; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 69.

<sup>37</sup> *McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 28488/95, presuda od 8. veljače 2000. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 451; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 606, 611; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 69.

U predmetu *Kleyn i ostali protiv Nizozemske*<sup>38</sup> radilo se o sličnoj situaciji kao i u predmetu *Procola protiv Luksemburga*. Državno vijeće sudjelovalo je u svojoj savjetodavnoj funkciji u donošenju novog zakona o prometu te je predložilo dosta izmjena u svom izvješću za parlament. Razlog za donošenje zakona o prometu bio je želja da se održi konkurentnost Nizozemske kao važnog čvorišta u europskoj prometnoj mreži. Mnoge preporuke i kritike koje je uputilo Državno vijeće bile su prihvaćene te je zakon stupio na snagu. Na temelju tog zakona nizozemska vlada krenula je u izradu plana za gradnju nove pruge. Rađena su mnoga istraživanja te je na kraju donesena i odluka. Toj su odluci upućeni brojni prigovori. Državno vijeće bilo je to koje je odlučivalo o prigovorima. Neki su bili prihvaćeni, ali mnogi nisu. Državno vijeće u Nizozemskoj, poput onog u Luksemburgu, ima dvojnu ulogu: sudbenu i savjetodavnu. Međutim, u ovom predmetu za razliku od predmeta *Procola* sud nije našao da je došlo do povrede Konvencije. Sud je naveo dva glavna razloga za to. Prvo, u predmetu *Procola* skoro pa isti sastav Državnog vijeća sudio je u sporu i vršio savjetodavnu funkciju u zakonodavnom postupku, točnije, četvero od petero sudaca sudjelovalo je u obama postupcima. U predmetu *Kleyn* različiti odjeli nizozemskog Državnog vijeća zaduženi su za savjetodavnu i sudbenu ulogu, nešto što je uvedeno upravo zbog odluke Suda u predmetu *Procola*. Kao drugi razlog zašto u ovom predmetu nije bilo povrede Konvencije Sud je naveo da nije bilo podudarnosti u predmetu spora između spornog akta u konkretnom sudskom postupku, odluke o gradnji pruge, i zakona u vezi s kojim je Državno vijeće imalo savjetodavnu ulogu, zakona o prometu.

U predmetu *Pabla Ky protiv Finske*<sup>39</sup> društvo Pabla Ky smatralo je da je nepristranost suda narušena time što je jedan član sudskog vijeća koje je odlučivalo o žalbi bio član finskog parlamenta. Postupak se ticao povrede obveze iz ugovora o najmu. Društvo Pabla Ky vodilo je restoran u prostorijama koje je bila unajmila od jednog osiguravajućeg društva. Taj član finskog parlamenta nije bio profesionalni sudac nego stručni član suda. Sud je utvrdio da u tom predmetu nije bilo povrede Konvencije jer sama činjenica što finški zakoni dopuštaju laicima sudjelovanje u postupku u ulozi stručnih članova suda, tj. sudaca porotnika nije protivna Konvenciji te sudjelovanje takvih osoba u suđenju može biti poželjno i korisno, pa čak i neophodno za rješavanje spora, upravo zbog njihova specifičnog znanja koje profesionalni sudci u pravilu nemaju. Osim toga, konkretni stručni član suda više je godina sudjelovao u radu suda prije nego što je bio izabran u finški parlament. Iz tog razloga Sud je utvrdio da se objektivno ne može dovesti u sumnju nepristranost sudca člana finskog parlamenta. Za razliku od predmeta *Procola* i *McGonnell*, u ovom predmetu konkretni član finskog parlamenta nije vršio savjetodavnu, zakonodavnu ni izvršnu funkciju vezanu uz konkretan predmet spora te se nije radilo o dvostrukoj ulozi u istom predmetu.

### 3.6. Kolizija različitih sudskih funkcija u istom slučaju

Osim što je moguće da sudac u istom predmetu obavlja uz sudsku i neku drugu funkciju poput savjetodavne ili zastupničke, moguće je da sudac dvaput sudjeluje u

<sup>38</sup> *Kleyn i drugi protiv Nizozemske*, zahtjev br. 39343/98, presuda od 6. svibnja 2003. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 452; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 604, 606; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 69.

<sup>39</sup> *Pabla Ky protiv Finske*, zahtjev br. 47221/99, presuda od 22. lipnja 2004. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 451; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 67.

istom postupku u sudačkoj funkciji. U pravilu to samo po sebi ne opravdava sumnju u nepristranost sudca, ali lako može do toga dovesti. U obzir se, kao i inače, trebaju uzeti konkretne okolnosti svakog slučaja. Posebice se u obzir treba uzeti sadržaj konkretne odluke i vidjeti postoji li preklapanje u njihovu sadržaju. Sud razlikuje situacije u kojima je isti sudac jednom odlučivao o meritumu, a drugi put samo o primjeni prava od onih u kojima je sudac dvaput odlučivao o meritumu. Također, nesporno je s Konvencijom ako sudci odlučuju sami o svojim odlukama. Kada je riječ o različitim, ali činjenično povezanim postupcima, u obzir treba uzeti i to u kojoj se mjeri odluka iz jednog postupka temeljila na činjenicama koje su poznate sudcu iz drugog postupka.

U predmetu *Škrlj protiv Hrvatske*<sup>40</sup> riječ je o dvama prekršajnim postupcima protiv gospodina Škrlja. U jednom prekršajnom postupku radilo se o nepropuštanju pješaka na pješačkom prijelazu, a u drugom o vožnji bez vezanog pojasa. U obama slučajevima predmet je dodijeljen u rad istom sudcu. U jednom slučaju punomoćnik gospodina Škrlja tražio je izuzeće tog sudca. Razlog za traženje izuzeća suca bio je taj što je majka gospodina Škrlja kolegica sutkinja tog sudca i da su u jako lošim osobnim odnosima. Sam sudac potvrdio je to predsjedniku suda navodeći da godinama međusobno nisu razgovarali i da imaju narušene osobne odnose. Sudac je stoga bio izuzet u tom predmetu. Međutim, u drugom prekršajnom postupku zahtjev punomoćnika gospodina Škrlja za izuzećem sudca nikada nije prispio na sud. Zbog toga je u tom drugom postupku gospodinu Škrlju sudio taj isti sudac koji je u prvom postupku bio izuzet. Sud je utvrdio da je došlo do povrede Konvencije. Iako zahtjev za izuzećem suca nikada nije bio službeno postavljen, tj. nije prispio na sud iako je navodno bio poslan, s obzirom na to da je sam sudac bio svjestan okolnosti zbog kojih postoji razlog za njegovim izuzećem, kao što je i sam posvjedočio predsjedniku suda u prvom postupku, sudac se sam trebao izuzeti i bez da je stranka sama postavila zahtjev za njegovim izuzećem.

U predmetu *Pasquini protiv San Marina*<sup>41</sup> isti je sudac odlučivao kao član žalbenog vijeća i u kaznenom i u građanskom postupku. Iako se radilo o dvama različitim postupcima, oba postupka bila su činjenično povezana. U kaznenom postupku, koji je pokrenuo gospodin Pasquini, radilo se o tome da je on optužio suprotnu stranku iz prethodnog građanskog postupka za lažan iskaz pod prisegom. U prethodnom građanskom postupku društvo čiji je jedini dioničar bio gospodin Pasquini bila je tuženo radi isplate duga. Sud nije utvrdio da je došlo do počinjenja navedenog kaznenog djela te je u drugom stupnju njegovu žalbu odbio sudac pojedinac. Nakon toga gospodin Pasquini pokrenuo je novi građanski postupak u kojem je tražio da se prethodni građanski postupak ponovno otvori. Postupak je pokrenuo pred posebnim sudom s isključivom nadležnosti za *trust* i fiducijarne odnose. Zahtjev gospodina Pasquinija opet je bio odbijen te je on uložio žalbu predsjedniku tog suda. Predsjednik suda nije dopustio žalbu. Predmet je završio na trećem stupnju kod sudca pojedinca koji opet nije dopustio žalbu. Taj sudac na trećem stupnju bio je isti sudac koji je u kaznenom postupku odlučivao u drugom stupnju. Međutim, Sud u ovom predmetu nije utvrdio povredu Konvencije. Naime, Sud je istaknuo da se konkretne odluke žalbenih sudova bitno razlikuju te da se zbog toga sumnja u nepristranost suca ne može smatrati objektivno opravdanom.

<sup>40</sup> *Škrlj protiv Hrvatske*, zahtjev br. 32953/13, presuda od 11. srpnja 2019. Cf. Gović Penić, I., *Izabrana praksa Europskog suda za ljudska prava i građanski postupci pred hrvatskim sudovima*, Zagreb, 2022., str. 706–708.

<sup>41</sup> *Pasquini protiv San Marina*, zahtjev br. 23349/17, presuda od 20. listopada 2020. Cf. Vodić kroz članak 6. *Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 69.



U kaznenom postupku odluka žalbenog suda bila je meritorna i ticala se pravilnog utvrđenja činjeničnog stanja u postupku, tj. je li protivna stranka lažno iskazivala pod prisegom. S druge strane, odluka u građanskom postupku ticala se zahtjeva gospodina Pasquinija o tome da mu se dopusti žalba protiv odluke posebnog suda. U tom slučaju sudac je isključivo morao voditi računa o primjeni prava bez upuštanja u ocjene činjenične naravi. Prema tamošnjem pravu, za postupke pred posebnim sudom žalba je dopuštena samo iz razloga pogrešne primjene prava, ne i zbog pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja. Dok se sudac u kaznenom postupku bavio istinitošću tvrdnja stranaka i činjenicama, u građanskom postupku sudac je samo vodio računa o tome je li žalba gospodina Pasquinija ispunila uvjete koje propisuje zakon te se nije morao upuštati u meritum spora. Stoga je Sud utvrdio da nije došlo do povrede Konvencije.

U predmetu *Indra protiv Slovačke*<sup>42</sup> isti je sudac sudjelovao u dvama različitim, ali činjenično povezanim postupcima. Prvi postupak odvijao se za vrijeme socijalističke Čehoslovačke. Gospodin Indra dobio je otkaz te je pokušao na sudu osporiti njegovu zakonitost. Razlog zašto je dobio otkaz je povreda radne discipline jer je neopavdano izbivao s posla. Pokrenuo je postupak protiv bivšeg poslodavca tražeći od suda da proglasi njegov otkaz nezakonitim. Prvostupanjski sud odbio je njegov zahtjev i drugostupanjski je sud potvrdio prvostupanjsku presudu. Drugostupanjski sud odlučivao je o žalbi u tročlanom vijeću. Drugi postupak dogodio se nakon sloma socijalizma i raspada Čehoslovačke. Na temelju novog zakona o izvansudskoj rehabilitaciji gospodin Indra tražio je rehabilitaciju pred slovačkim sudovima. Gospodin Indra tvrdio je da je njegov otkaz bio politički motiviran te da su mu time bila povrijeđena temeljna ljudska prava i slobode. U tom drugom postupku gospodin Indra bio je neuspješan. Podnio je reviziju slovačkom Vrhovnom sudu navodeći da su niži sudovi nepotpuno utvrdili činjenično stanje i pogrešno primijenili materijalno pravo. Vrhovni sud odbio je navode gospodina Indre te je potvrdio presudu. Vrhovni sud odlučivao je u tročlanom vijeću. Jedna od sutkinja koja je bila članica tročlanog vijeća Vrhovnog suda ista je sutkinja koja je u prvom postupku bila jedna od članica tročlanog vijeća koje je odlučivalo o žalbi gospodina Indre protiv prvostupanjske odluke. Stoga je Sud utvrdio da je došlo do povrede Konvencije. Sud je naveo u presudi da, iako tehnički nema podudarnosti u predmetu spora između prvog i drugog postupka, postoji činjenična povezanost dvaju postupaka. S obzirom na politički kontekst zakona o rehabilitaciji i njegovu svrhu, sumnja u nepristranost sutkinje bila je objektivno opravdana njezinim sudjelovanjem u rehabilitacijskom postupku.

U predmetu *Stoimenovikj i Miloševikj protiv Sjeverne Makedonije*<sup>43</sup> ista je sutkinja odlučivala u kaznenom postupku na žalbenom sudu i u parničnom postupku na Vrhovnom sudu. Kazneni i parnični postupak temeljili su se na sličnom činjeničnom stanju, tj. krivotvorenju isprava od strane javnog bilježnika. U kaznenom postupku gospodin Stoimenovikj, kao i njegov otac koji je u međuvremenu bio preminuo, bio je osuđen za pranje novca, zlouporabu položaja i prijevaru. Gospodin Stoimenovikj bio je javni bilježnik kao i njegova majka. O uloženoj žalbi odlučivao je drugostupanjski sud u sastavu od petero sudaca. Žalba gospodina Stoimenovikja bila je odbijena te je potvrđena

<sup>42</sup> *Indra protiv Slovačke*, zahtjev br. 46845/99, presuda od 1. veljače 2005. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 453; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 70.

<sup>43</sup> *Stoimenovikj i Miloševikj protiv Makedonije*, zahtjev br. 59842/14, presuda od 25. ožujka 2021. Cf. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 67–71.

prvostupanjska presuda. U parničnom postupku radilo se o tome da je majka gospodina Stoimenovikja, a baka gospodina Miloshevikja, tražila isplatu zajma na temelju ugovora koje je sama bila ovjerila kao javna bilježnica. Tuženi su podnijeli protutužbu tražeći da se ugovori o zajmu uvrde ništetnima s obzirom na to da se radilo o sličnim ugovorima kao i onima iz kaznenog postupka. Prvostupanjski sud prihvatio je navode iz protutužbe te je utvrdio ništetnost ugovora o zajmu. Gospođa je podnijela žalbu protiv te presude, ali je preminula prije drugostupanjske odluke kojom je žalba odbijena. Predmet je u povodu revizije završio na Vrhovnom sudu. Vrhovni sud odbio je reviziju u peteročlanom vijeću. Vrhovni sud se u obrazloženju odluke pozvao na krivnju utvrđenu u već spomenutom kaznenom postupku. Ista sutkinja koja je sudjelovala u drugostupanjskom vijeću u kaznenom postupku sudjelovala je i u vijeću Vrhovnog suda u parničnom postupku. Sud je u ovom predmetu utvrdio povredu Konvencije. Sud je istaknuo da je za razliku od predmeta *Pasquini*, u kojem je također isti sudac odlučivao u povezanim kaznenom i građanskom postupku, u ovom predmetu došlo do povrede Konvencije. U predmetu *Pasquini* Sud je istaknuo da su odluke suda u dvama postupcima bile različite naravi, jedna odluka ulazila je u meritum dok se druga odluka isključivo bavila primjenom prava. U ovom predmetu i odluka u parničnom postupku i odluka u kaznenom postupku bile su meritorne naravi te su se ticale istoga činjeničnog supstrata. To je objektivno opravdalo sumnju u nepriistranost sutkinje i dovelo do povrede Konvencije.

U predmet *Warsicka protiv Poljske*<sup>44</sup> gospođa Warsicka iznajmljivala je nekretninu. Pokrenula je parnični postupak protiv najmoprimca tražeći naknadu štete. Njezin zahtjev sud nije prihvatio te je uložila žalbu. Žalba je bila odbijena. U žalbenom postupku bio je određen sudac izvjestitelj. S obzirom na neuspjeh u žalbenom postupku gospođa Warsicka uložila je reviziju. Revizija je pak bila odbačena kao nedopuštena. Odluku o nedopuštenosti revizije donio je žalbeni sud koji je donio i drugostupanjsku odluku. Predsjednik vijeća koje je donijelo odluku o nedopuštenosti žalbe bio je isti sudac koji je u žalbenom postupku bio sudac izvjestitelj. Osim što je bio predsjednik vijeća, bio je i sudac izvjestitelj za pitanje dopuštenosti revizije. Sud je odlučio da time nije došlo do povrede Konvencije. Glavni argument suda za takvu odluku jest različita priroda odluke o žalbi i odluke o dopuštenju revizije. Odluka o dopuštenju revizije pitanje je procesnog prava i temelji se na tome jesu li ili nisu ispunjeni zakonom propisani uvjeti za njezinu dopuštenost. U konkretnom slučaju, prema poljskom Vrhovnom sudu, gospođa Warsicka nije navela razlog zašto bi bilo bitno za jedinstvenu primjenu prava da njezin slučaj bude razmotren pred Vrhovnim sudom pa stoga nisu ni bili ispunjeni zakonski uvjeti za dopuštenje revizije. Takva odluka u biti je nepovezana s odlukom o žalbi te ni na koji način ne ulazi u meritum presude.

U predmetu *Morel protiv Francuske*<sup>45</sup> gospodin Morel bio je većinski dioničar jedne građevinske kompanije koja je pak bila jedini dioničar četiriju drugih građevinskih kompanija. Građevinske kompanije imale su posao za izgradnju određenih smještajnih objekata za sportaše, ali s obzirom na to da radovi nisu bili obavljani u dogovorenom

<sup>44</sup> *Warsicka protiv Poljske*, zahtjev br. 2065/03, presuda od 16. siječnja 2007. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 453; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 70.

<sup>45</sup> *Morel protiv Francuske*, zahtjev br. 34130/96, presuda od 6. lipnja 2000. Cf. Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 605; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 70.

roku, naručitelji ih nisu platili. To je primoralo gospodina Morela da od suda zatraži otvaranje stečaja za te kompanije. Imenovan je stečajni sudac koji je u stečajnom postupku donosio neke odluke, poput onih o zamrzavanju računa kompanija, o imenovanju računovođe, o imenovanju procjenitelja itd. Nakon nekog vremena stečajni upravitelj zatražio je od trgovačkog suda da donese odluku o nastavku poslovanja kompanija. Kako bi trgovački sud mogao donijeti takvu odluku, zatražio je od gospodina Morela dodatnu dokumentaciju i informacije te određena jamstva. Trgovački sud na kraju nije prihvatio prijedlog nastavka poslovanja te je naredio prisilnu likvidaciju. Jedan od sudaca koji je sudjelovao u vijeću trgovačkog suda bio je sudac koji je bio stečajni sudac. Iako se radilo o istoj osobi koja je sudjelovala u dvama činjenično povezanim postupcima, Sud je ocijenio da nije došlo do povrede Konvencije. Sud je obrazložio svoj stav time što je odluka trgovačkog suda o nastavku poslovanja donesena na temelju postupka vođenog pred tim sudom i dokaza koji su tada bili izvedeni. Činjenica što je jedan od sudaca prethodno sudjelovao u stečajnom postupku kao stečajni sudac i što je imao određeno činjenično poznavanje predmeta i izvan onoga što se odvijalo pred trgovačkim sudom za Sud nije dovoljno kako bi se opravdala sumnja u nepristranost suda.

U predmetu *Ringeisen protiv Austrije*<sup>46</sup> gospodin Ringeisen bio je agent za osiguranje i uz to se bavio zajmovima i nekretninama. Tako je i bio sklopio ugovor o kupoprodaji poljoprivrednog zemljišta. Gospodin Ringeisen namjeravao je podijeliti to poljoprivredno zemljište u više građevinskih parcela koje bi onda prodavao. Međutim, da bi mogao steći vlasništvo toga poljoprivrednog zemljišta bilo mu je potrebno odobrenje Kotarske komisije. Kotarska komisija odbila je izdati odobrenje jer su sumnjali da bi gospodin Ringeisen nepotrebno prenamijenio poljoprivredno zemljište visoke kvalitete. Gospodin Ringeisen je zapravo i prije nego što je dobio odobrenje i postao vlasnikom sklapao ugovore kojima je raspolagao nekretninom. Gospodin Ringeisen uložio je žalbu o kojoj je odlučivala Regionalna komisija. Regionalna komisija također je odbila zahtjev gospodina Ringeisena. On je pak pokrenuo postupak pred austrijskim Ustavnim sudom koji je ukinuo odluku Regionalne komisije zbog povrede prava na zakonom ustanovljen sud zbog propusta u sastavu Regionalne komisije. S obzirom na to da je prva odluka Regionalne komisije bila ukinuta, Regionalna komisija donijela je novu odluku kojom je opet odbijen zahtjev gospodina Ringeisena. Postojalo je djelomično preklapanje u sastavu vijeća Regionalne komisije koje je odlučivalo prvi i drugi put. Sud je ustvrdio da nije došlo do povrede Konvencije. Sumnja gospodina Ringeisena u nepristranost suda nije objektivno opravdana samom činjenicom što je predmet vraćen na ponovno odlučivanje istom tijelu. Ne može se smatrati općim pravilom prava na nepristran sud da nakon ukidajuće odluke predmet mora biti povjeren na odlučivanje drugom tijelu ili istom tijelu u drugom sastavu.

U predmetu *Fazli Aslaner protiv Turske*<sup>47</sup> gospodin Fazli Aslaner bio je sudski zapisničar. Nakon što je ostvario nedovoljno dobar rezultat na ispitu da bi bio imenovan zapisničarem na jednom sudu u Ankari, stavljen je na rezervnu listu. Nekoliko godina kasnije, gospodin Fazli Aslaner tražio je od ministarstva pravosuđa da ga imenuje za za-

<sup>46</sup> *Ringeisen protiv Austrije*, zahtjev br. 2614/65, presuda od 16. srpnja 1971. Cf. Harris, D. J. et al., op. cit. u bilj. 2, str. 453; Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 605; *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 70.

<sup>47</sup> *Fazli Aslaner protiv Turske*, zahtjev br. 36073/04, presuda od 4. ožujka 2014. Cf. *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, 2021., str. 71.

pisničara u jednom gradu, ali je njegov zahtjev odbijen. Pokrenuo je spor protiv države na upravnom sudu. Upravni sud presudio je u njegovu korist navodeći da nema zakonskog opravdanja za odbijanje da ga se imenuje s obzirom na to da su neki kandidati s lošijim rezultatom već bili imenovani. Vlada je podnijela reviziju Visokom upravnom sudu. Visoki upravni sud ukinuo je presudu Upravnog suda složivši se s vladom. Odluku je donio jedan odjel Visokog upravnog suda u peteročlanom vijeću. Nakon što je Visoki upravni sud donio svoju odluku u povodu revizije, Upravni sud odlučio je ostati pri svom pravnom shvaćanju te je zanemario odluku Visokog upravnog suda. Nakon toga, vlada je uputila novi zahtjev za revizijom koji je automatski završio na općoj sjednici Visokog upravnog suda zbog otpora koji je pružio Upravni sud. Troje sudaca koji su sudjelovali na općoj sjednici Visokog upravnog suda prethodno je već sudjelovalo u postupku u peteročlanom vijeću koje je donijelo prvu odluku o reviziji koju je Upravni sud odlučio zanemariti. Činjenica da se radilo o okolnosti koja je pogađala samo troje od 30 sudaca, tj. njih 10 %, nije odlučujuća pri ocjeni je li došlo do povrede Konvencije iako jest nešto što se treba uzeti u obzir u ocjeni opravdanosti sumnje u nepristranost suda. Sud je unatoč malom broju sudaca koji su dvaput sudjelovali u tom postupku istaknuo da je jedan od tih sudaca bila potpredsjednica Visokog upravnog suda te da je predsjedavala općom sjednicom i rukovodila postupkom. Osim toga, Sud navodi da se sudcima koji su već sudjelovali u postupku moglo ograničiti pravo glasa i sudjelovanja na općoj sjednici s obzirom na njihovo prethodno sudjelovanje u konkretnom postupku i tako izbjeći povredu Konvencije. S obzirom na to da se to nije dogodilo, Sud je utvrdio povredu Konvencije.

U predmetu *San Leonard Band Club protiv Malte*<sup>48</sup> dvojica suvlasnika jedne nekretnine pokrenula su postupak protiv društva San Leonard Band Club kako bi stupili u posjed te nekretnine koja je u to vrijeme bila u posjedu društva San Leonard Band Club. Prvostupanjskom presudom tužbeni zahtjev bio je odbijen. Uložili su žalbu te ju je drugostupanjski sud bio prihvatio. Drugostupanjski sud odlučivao je u tročlanom vijeću. Nakon toga, San Leonard Band Club podnio je zahtjev drugostupanjskom sudu za ponovnim otvaranjem postupka zbog pogrešne primjene prava. Drugostupanjski sud odbio je taj zahtjev. Drugostupanjski sud donio je odluku u tročlanom vijeću s istim sastavom koje je vijeće imalo i u povodu odluke o žalbi. Sud je utvrdio da je došlo do povrede Konvencije. Kako bi drugostupanjski sud donio odluku o zahtjevu za ponovnim otvaranjem postupka morao je razmotriti ispravnost primjene prava u svojoj prethodnoj odluci, tj. sudci su odlučivali o tome jesu li oni sami pravilno primijenili pravo. Takva okolnost nespojiva je s člankom 6. Konvencije.

Postoji popriličan broj odluka hrvatskoga Vrhovnog suda u kojima je utvrđena bitna povreda odredaba parničnog postupka zato što je u jednom postupku ista osoba odlučivala i u prvom i u drugom stupnju.<sup>49</sup> U predmetu *Revr 109/08-2*<sup>50</sup>, kao i Sud u slučaju *Ringeisen*, Vrhovni sud je zaključio da činjenica što je isti sud u istom sastavu ponovno odlučivao nakon što im je prijašnja odluka bila ukinuta ne predstavlja bitnu

<sup>48</sup> *San Leonard Band Club protiv Malte*, zahtjev br. 77562/01, presuda od 29. srpnja 2004. Cf. Van Dijk, P. et al. (ur.), op. cit. u bilj. 2, str. 605; Vodič kroz članak 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021., str. 70.

<sup>49</sup> VSRH, Revr 1701/15-2, Rev 1002/15-2, Rev 590/2019-2, Rev 590/2013-2, Rev-x 513/14-2, Rev-x 667/11-2, Revt 119/08-2, Rev 1326/13-2, Rev-x 209/13-2, Rev-x 980/14-2, Rev-x 1180/11-2, Rev-x 328/09-2, Rev 732/07-2.

<sup>50</sup> VSRH, Revr 109/08-2 od 24. travnja 2008.

povredu odredaba parničnog postupka. U predmetu *Revr 602/06-2*<sup>51</sup> Vrhovni sud nije utvrdio bitnu povredu odredaba parničnog postupka zato što je sudac drugostupanjskog suda u drugom postupku između istih stranaka sudio kao prvostupanjski sudac. U predmetu *Rev-x 598/2018-2*<sup>52</sup> Vrhovni sud utvrdio je bitnu povredu odredaba parničnog postupka jer je sudac koji je odlučivao o žalbi prije početka parnice provodio osiguranje dokaza.

#### 4. Zaključak

Pravo na nepristran sud jedno je od konstitutivnih elemenata prava na pravičan postupak iz članka 6. stavka 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Nepristranost suda se u praksi Europskog suda za ljudska prava ocjenjuje dvama testovima – subjektivnim, koji se odnosi na osobna uvjerenja i ponašanje suca u konkretnom slučaju, i objektivnim, koji polazi od toga postoje li okolnosti koje kod razumnog promatrača mogu stvoriti opravdanu sumnju u nepristranost suda. U ovom je radu prikazana i analizirana relevantna praksa Suda koja se odnosi prvenstveno na objektivnu nepristranost, budući da je upravo taj aspekt u većini slučajeva bio odlučujući za utvrđivanje povrede Konvencije. Predmeti su grupirani prema okolnostima koje su u njima bile ključne – obiteljske i poslovne veze, ekonomski interesi, profesionalne kolizije te dvostruke uloge istog sudca u postupku – kako bi se u domaćem kontekstu lakše koristili kao orijentiri u odlučivanju o izuzeću. Niz je situacija u kojima Sud redovito utvrđuje povredu, poput npr. kad je isti sudac prethodno bio uključen u slučaj kao pravni savjetnik, punomoćnik, član zakonodavnog ili savjetodavnog tijela koje je sudjelovalo u donošenju osporavanog akta ili kad je prešutio relevantne obiteljske ili poslovne veze. U takvim slučajevima Sud naglašava važnost proaktivnosti sudaca u *sua sponte* otklanjanju okolnosti koje mogu ugroziti povjerenje javnosti u nepristrano suđenje. Stoga se u praksi Strazburškog suda postupno oblikuje europski standard nepristranosti koji zahtijeva više od same osobne neutralnosti suca – on zahtijeva i pojavni dojam nepristranosti. Drugim riječima, *justice must not only be done, but must also be seen to be done*.

#### Bibliografija

Dika, M., O razlozima za izuzeće i o pokretanju incidentalnog postupka za izuzeće, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 40, br. 1, 2019., str. 1–33

Garašić, J., Institut izuzeća sudaca i Novela Zakon o parničnom postupku 2003., *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 53, br. 5, 2003., str. 1189–1256

Gović Penić, I., *Izabrana praksa Europskog suda za ljudska prava i građanski postupci pred brvatskim sudovima*, Zagreb, 2022.

Harris, D. J. et al., *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2014.

Settem, O. J., *Applications of the „Fair Hearing“ Norm in ECHR Article 6(1) to Civil Proceedings. With Special Emphasis on the Balance Between Procedural Safeguards and Efficiency*, Springer International, 2016.

Šago, D., Izuzeće sudaca u parničnom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 43, br. 3, 2022., str. 631–649

Triva, S., Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004.

<sup>51</sup> VSRH, Revr 602/06-2 od 21. prosinca 2006.

<sup>52</sup> VSRH, Rev-x 598/2018-2 od 2. lipnja 2021.

Uzelac, A., Pravo na pošteno suđenje: opći i građanskopravni aspekti čl. 6. st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, u: Radačić, I., *Usklađenost brvatskih zakona i prakse sa standardima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Centar za mirovne studije, 2011., str. 88–125

Van Dijk, P. et al. (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, 2018.

Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima. Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt), 2021.

## Citirana praksa Europskog suda za ljudska prava

*Agrokompleks protiv Ukrajine*, zahtjev br. 23465/03, presuda od 6. listopada 2011.

*A. K. protiv Lihtenštajna*, zahtjev br. 38191/12, presuda od 9. srpnja 2015.

*Bellizzi protiv Malte*, zahtjev br. 46575/09, presuda od 21. lipnja 2011.

*Fazli Aslaner protiv Turske*, zahtjev br. 36073/04, presuda od 4. ožujka 2014.

*Hrvatski golf savez protiv Hrvatske*, zahtjev br. 66994/14, presuda od 17. prosinca 2020.

*Incal protiv Turske* [veliko vijeće], zahtjev br. 22678/93, presuda od 9. lipnja 1998.

*Indra protiv Slovačke*, zahtjev br. 46845/99, presuda od 1. veljače 2005.

*Kleyn i drugi protiv Nizozemske*, zahtjev br. 39343/98, presuda od 6. svibnja 2003.

*Koulias protiv Cipra*, zahtjev br. 48781/12, presuda od 26. svibnja 2020.

*Kyprianou protiv Cipra*, zahtjev br. 73797/01, presuda od 15. prosinca 2005.

*Langborger protiv Švedske*, zahtjev br. 11179/84, presuda od 22. lipnja 1989.

*McGonnell protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 28488/95, presuda od 8. veljače 2000.

*Mežnarić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 71615/01, presuda od 15. srpnja 2005.

*Micallef protiv Malte*, zahtjev br. 17056/06, presuda od 15. listopada 2009.

*Mitrov protiv Makedonije*, zahtjev br. 45959/09, presuda od 2. lipnja 2016.

*Morel protiv Francuske*, zahtjev br. 34130/96, presuda od 6. lipnja 2000.

*Morice protiv Francuske*, zahtjev br. 29369/10, presuda od 23. travnja 2015.

*Nicholas protiv Cipra*, zahtjev br. 63246/10, presuda od 9. siječnja 2018.

*Pabla Ky protiv Finske*, zahtjev br. 47221/99, presuda od 22. lipnja 2004.

*Pasquini protiv San Marina*, zahtjev br. 23349/17, presuda od 20. listopada 2020.

*Pescador Valero protiv Španjolske*, zahtjev br. 62435/00, presuda od 17. lipnja 2003.

*Procola protiv Luksemburga*, zahtjev br. 14570/89, presuda od 28. rujna 1995.

*Puolitaival i Pirttiabo protiv Finske*, zahtjev br. 54857/00, presuda od 23. studenog 2004.

*Ramljak protiv Hrvatske*, zahtjev br. 5856/13, presuda od 27. lipnja 2017.

*Ringeisen protiv Austrije*, zahtjev br. 2614/65, presuda od 16. srpnja 1971.

*San Leonard Band Club protiv Malte*, zahtjev br. 77562/01, presuda od 29. srpnja 2004.

*Sigridur Elin Sigfusdottir protiv Islanda*, zahtjev br. 41382/17, presuda od 25. veljače 2020.

*Stoimenovikj i Miloševikj protiv Makedonije*, zahtjev br. 59842/14, presuda od 25. ožujka 2021.

*Škrlić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 32953/13, presuda od 11. srpnja 2019.

*Švarc i Kavnik protiv Slovenije*, zahtjev br. 75617/01, presuda od 8. veljače 2007.

*Tocono i Profesorii Prometeisti protiv Moldavije*, zahtjev br. 32263/03, presuda od 26. lipnja 2007.

*Warsicka protiv Poljske*, zahtjev br. 2065/03, presuda od 16. siječnja 2007.  
*Werner protiv Poljske*, zahtjev br. 26760/95, presuda od 15. studenog 2001.  
*Wettstein protiv Švicarske*, zahtjev br. 33958/96, presuda od 21. prosinca 2000.

### Citirana praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske

VS RH, Rev 590/2013-2 od 25. rujna 2019.  
VS RH, Rev 590/2019-2 od 12. veljače 2019.  
VS RH, Rev 732/07-2 od 19. rujna 2007.  
VS RH, Rev 864/03-2 od 19. studenog 2003.  
VS RH, Rev 1002/15-2 od 28. studenog 2017.  
VS RH, Rev 1326/13-2 od 13. lipnja 2017.  
VS RH, Rev 1643/11-2 od 26. ožujka 2013.  
VS RH, Revr 109/08-2 od 24. travnja 2008.  
VS RH, Revr 307/09-2 od 11. lipnja 2009.  
VS RH, Revr 602/06-2 od 21. prosinca 2006.  
VS RH, Revr 736/07-2 od 15. listopada 2008.  
VS RH, Revr 1701/15-2 od 1. ožujka 2016.  
VS RH, Revt 119/08-2 od 19. kolovoza 2009.  
VS RH, Rev-x 209/13-2 od 19. ožujka 2003.  
VS RH, Rev-x 328/09-2 od 7. siječnja 2010.  
VS RH, Rev-x 513/14-2 od 14. listopada 2014.  
VS RH, Rev-x 598/2018-2 od 2. lipnja 2021.  
VS RH, Rev-x 667/11-2 od 16. studenog 2011.  
VS RH, Rev-x 980/14-2 od 16. prosinca 2014.  
VS RH, Rev-x 1180/11-2 od 17. siječnja 2012.  
VS RH, Rev 1104/1999-2 od 24. lipnja 2009.

Marko BRATKOVIĆ, PhD., Associate Professor,  
University of Zagreb, Faculty of Law  
[marko.bratkovic@pravo.unizg.hr](mailto:marko.bratkovic@pravo.unizg.hr)

Marko IVANDA, LL.M.,  
[marko.ivanda248@gmail.com](mailto:marko.ivanda248@gmail.com)

## JUDICIAL IMPARTIALITY: THE STRASBOURG PERSPECTIVE

**Summary:** *Judicial impartiality is a cornerstone of the right to a fair trial under Article 6(1) of the European Convention on Human Rights. This paper explores the rich and evolving case law of the European Court of Human Rights concerning both subjective and objective aspects of judicial impartiality. A recurring feature of the examined cases is the presence of circumstances that give rise to objectively justified doubts as to a judge's impartiality. These include close family or professional ties, financial interests, prior involvement in the same case in a different capacity, and overlaps between judicial and legislative or advisory functions. The paper systematically categorizes relevant Strasbourg case law to offer practical guidance for domestic courts, particularly in assessing requests for judicial disqualification. Emphasis is placed on the principle that justice must not only be done but must also be seen to be done — an essential safeguard for maintaining public confidence in the judiciary.*

**Keywords:** *judicial impartiality, fair trial, European Court of Human Rights, disqualification of judges, objective test, subjective test*